

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1926

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1128

Kitap Adı : Kur'an'ın Hikmet Eksenli Okunuşu

Alt Başlık : Müttaki el-Hindî'nin el-Hikemü'l-İrfâniyye fî Me'ânî İrşâdiyye ve İşârâtı
Kur'âniyye Adlı Eseri -İnceleme, Tercüme ve Tenkitli Neşir-

Book Title : The Wisdom-Oriented Reading of the Qur'an

Subtitle : Muttaki al-Hindî's al-Hikam al-Irfâniyya fî Ma'ânî Irshâdiyya wa Ishârât
Qur'âniyya - A Critical Study, Translation, and Annotated Edition-

ISBN : 978-625-8724-84-4

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724844

Yazar | Author: İdris Polat | orcid.org/0000-0002-2333-9862

Kurum | Institution: Diyanet İşleri Başkanlığı

ROR ID: ror.org/007x4cq57

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 241 (xiv+227)

Yayın Tarihi | Publication Date: Mayıs | May 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB - İslam | İslam

BISAC: REL037010 - Din / İslam / Kuran Çalışmaları | Religion / İslam / Koran & Sacred Writings

THEMA: QRAM2 - İslam | İslam

LC Classification: BP130 - Kur'an | Koran

DEWEY: 297.1226 - Kur'an yorumu ve tefsir | Interpretation and criticism of the Qur'an

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: İslam Araştırmaları | Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1202 - Tarih | History; 1212 - Din Bilimleri | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Polat, İdris. *Kur'an'ın Hikmet Eksenli Okunuşu: Müttaki el-Hindî'nin el-Hikemü'l-İrfâniyye fî Me'ânî İrşâdiyye ve İşârâtı Kur'âniyye Adlı Eseri -İnceleme, Tercüme ve Tenkitli Neşir-*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

KUR'ÂN'IN HİKMET EKSENLİ OKUNUŞU

Müttakî el-Hindî'nin
el-Hikemü'l-İrfâniyye fî Me'ânî İrşâdiyye ve İşârâtî Kur'âniyye
Adlı Eseri

-İnceleme, Tercüme ve Tenkitli Neşir-

Dr. İdris POLAT

Ankara 2026

Yazar Hakkında

İdris POLAT

1980 yılında Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Kırkgeçit Köyü'nde doğdu. Altı yaşında ailesiyle birlikte Adana'ya taşınmış, ilkokul eğitimini burada tamamlamıştır. Eğitimine bir süre ara verdikten sonra Adana'nın değerli âlimlerinden Hasan Aydın Hoca Efendi'nin nezaretinde medrese eğitimi alarak Arapça ve İslâmî ilimlerde temel eğitimini tamamlamıştır.

2003 yılında Adana İmam Hatip Lisesinden, 2010 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Akademik çalışmalarına Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Anabilim Dalı'nda devam etmiş ve "Tasavvuf Geleneğinde Zikir Uygulamaları" başlıklı yüksek lisans teziyle mezun olmuştur. Ardından Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde "Ebû Abdullah el-Büstî'nin er-Riâye Eserinin Tahkik ve Tahlili" başlıklı doktora tezini tamamlamıştır.

2018-2021 yılları arasında Adana Valiliği koordinesinde yürütülen "Güney Adana Kalkınma Programı" kapsamında 56 projenin uygulanmasında koordinatör olarak görev almıştır. 2014 yılından itibaren Adana'da vaiz olarak görev yapmakta olup, İslâmî ilimler ve tasavvuf alanında hem akademik hem de vaaz-irşad faaliyetlerine devam etmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

About the Author

Idris POLAT

Was born in 1980 in the village of Kırkgeçit, located in the Pınarbaşı district of Kayseri, Turkey. At the age of six, he moved with his family to Adana, where he completed his primary education. After a break from formal education, he pursued traditional Islamic studies under the guidance of the esteemed scholar Hasan Aydın, receiving foundational training in Arabic and Islamic sciences.

In 2003, he graduated from Adana Imam Hatip High School and completed his undergraduate studies at Ankara University Faculty of Theology in 2010. He continued his academic journey at Çukurova University, Institute of Social Sciences, where he earned his master's degree with a thesis titled "Dhikr Practices in the Sufi Tradition." Subsequently, he completed his doctoral studies at Ankara University Faculty of Theology with a dissertation titled "The Critical Edition and Analysis of Abu Abdullah al-Busti's al-Ri'aya."

Between 2018 and 2021, he served as the project coordinator for the "Southern Adana Development Program" under the supervision of the Adana Governorship, overseeing the implementation of 56 projects.

Since 2014, he has been serving as a preacher in Adana, continuing his academic and religious studies, with a focus on Islamic sciences and Sufism. He is married and the father of four children.

Kitap Hakkında

Kur'ân'ın Hikmet Eksenli Okunuşu

Bu kitap, XVI. yüzyılın çok yönlü âlim ve sûfilerinden Alâeddin Ali b. Hüsâmeddin el-Müttakî el-Hindî'nin (ö. 975/1567) *el-Hikemü'l-İrfâniyye fî Me'ânî İrşâdiyye ve İşârâtî Kur'âniyye* adlı eserinin tenkitli neşrini, tercümesini ve tefsir merkezli tahlilini konu edinmektedir. Çalışmanın temel amacı, Müttakî el-Hindî'nin Kur'ân âyetlerini hikmet merkezli bir yorum tertibi içinde nasıl değerlendirdiğini ortaya koymak ve eserin işârî tefsir literatürüyle ilişkisini belirlemektir. Klasik işârî tefsir geleneği ile tasavvufî hikemiyat türünün kesişim noktasında yer alan bu eser, âyetleri mushaf sırasına göre değil; tevbe, takvâ, ilim, muhabbet ve sülûk gibi kavramlar etrafında ele alan muhtasar ve Kur'ân merkezli bir telif hüviyeti taşımaktadır.

Kitap iki temel eksen üzerine kurulmuştur. Tahkik safhasında eserin tespit edilebilen yazma nüshaları karşılaştırılmış; Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 757 nüshası, müellif adını açık biçimde kaydetmesi, ferâğ kaydını ihtiva etmesi, hikmetleri numaralandırması ve okunaklı bir yazıya sahip olması sebebiyle asıl nüsha olarak tercih edilmiştir. Ulaşılabilen nüshalarda toplam 535 hikmetin yer aldığı tespit edilmiş; okuyucuya takip kolaylığı sağlamak amacıyla neşirde hikmetler numaralandırılarak sunulmuştur. Metin tesisinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi tarafından yayımlanan İSAM Tahkikli Neşir Kılavuzu'nda belirtilen usul ve esaslar dikkate alınmıştır. Dirâse kısmında ise müellifin âyet ile hikmet arasındaki bağı kurarken başvurduğu yöntemler tefsir disiplini açısından incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, Müttakî el-Hindî'nin âyet-hikmet ilişkisini kurarken iki temel yol izlediği tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, âyet lafzının doğrudan hikmet cümlesine

taşındığı lafzî iktibas; ikincisi ise âyetlerin delâlet alanından ahlâkî ve irşâdî sonuçların süzöldüğü bir tür tefsir istidlâlidir. Müellifin mukaddimede doğrudan iktibasları göstermek üzere kullandığını belirttiği “ق” rumuzu, bu yöntemin metin içinde bilinçli biçimde uygulandığını göstermektedir. Böylece eser, klasik sûre tertibine bağlı bir tefsir olmamakla birlikte, âyetleri hikmet dili içinde yeniden işleyen, tematik yapıya sahip muhtasar bir İşârî tefsir telifi olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İşârî Tefsir, Tahkik, Ali el-Müttakî el-Hindî, *el-Hikemü'l-İrfâniyye*.

About the Book

The Wisdom-Oriented Reading of the Qur'an

This book presents a critical edition, translation, and tafsīr-centered analysis of *al-Ḥikam al-ʿIrḡāniyya fī Maʿānī ʾIrshādiyya wa ʾIshārāt Qurʾāniyya*, authored by the sixteenth-century polymath scholar and Şūfī ʿAlāʾ al-Dīn ʿAlī b. Ḥusām al-Dīn al-Muttaqī al-Hindī (d. 975/1567). The primary aim of the study is to demonstrate how al-Muttaqī al-Hindī interprets Qurʾānic verses within a wisdom-centered hermeneutical framework and to determine the work's relationship to the tradition of ishārī (allusive/mystical) tafsīr. Situated at the intersection of the classical ishārī exegetical tradition and the Şūfī genre of ḥikam literature, the work possesses a concise and Qurʾān-centered character in which the verses are discussed not according to the canonical order of the muṣḥaf, but around thematic concepts such as repentance, piety, knowledge, love, and spiritual wayfaring (sulūk).

The book is structured around two principal axes. In the critical editing phase, all accessible manuscript copies of the work were comparatively examined. Among these, the Süleymaniye Library manuscript, Bağdatlı Vehbi Efendi no. 757, was selected as the base manuscript due to its explicit attribution to the author, the inclusion of a colophon record, the numbering of the wisdom statements (ḥikam), and its clear script. It was determined that the extant manuscripts contain a total of 535 wisdom statements, which have been numerically arranged in the edition to facilitate ease of reference for the reader. The textual establishment was carried out in accordance with the principles and procedures outlined in the İSAM Critical Edition Guidelines published by the TDV Centre for Islamic Studies (İSAM). In the analytical section (dirāsa), the methods employed by the author in establishing the relationship between Qurʾānic verses and wisdom statements are examined from the perspective of tafsīr methodology.

The analysis demonstrates that al-Muttaqī al-Hindī employs two principal methods in constructing the relationship between verse and wisdom. The first is verbal quotation (*lafẓī iqtibās*), in which the wording of the Qur’ānic verse is directly incorporated into the wisdom statement. The second is exegetical inference (*tafsīr istidlālī*), whereby ethical and spiritual conclusions are derived from the semantic implications of the verses. The symbol “ق”, which the author states in the introduction is used to indicate direct quotations, reveals that this method was consciously and systematically applied throughout the text. Accordingly, although the work is not a *tafsīr* organized according to the classical order of the *sūrahs*, it may nevertheless be regarded as a concise thematic *ishārī* exegetical composition that rearticulates Qur’ānic verses through the language of wisdom.

Keywords: *Tafsīr*, *Ishārī Tafsīr*, Critical Edition, ‘Alī al-Muttaqī al-Hindī, *al-Ḥikam al-‘Irfāniyya*.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ B. HÜSÂMEDDİN EL-MÜTTAKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Adı, Nesebi, Lakabı ve Nisbesi	5
1.2. Doğumu, Ailesi ve İlk Tahsili	9
1.3. Haremeyn'e İntikali, Mekke'de Yerleşmesi ve İlmî-İrşadî Kimliğinin Teşekkülü	13
1.4. Vefatı ve Genel Değerlendirme	16
1.5. İlmî Şahsiyeti Ve Eserleri	17
1.5.1. Hocaları ve Öğrencileri	21
1.5.2. Eserleri	22

İKİNCİ BÖLÜM

EL-HİKEMÜ'L-İRFÂNİYYE FÎ MEÂNÎ İRŞÂDİYYE VE İŞÂRÂTİ KUR'ÂNİYYE

2.1. Eserin Adı	25
2.2. Eserin Müellife Aidiyeti	26
2.3. Eserin Telif Sebebi, Tarihi ve Muhtevası	27
2.4. Eserin Kaynakları	29
2.5. Yazma Nüshalar ve Tavsifleri	31
2.5.1. Tam ve Doğru Nispetli Nüshalar	31
2.5.2. Yanlış Nispet Taşıyan Nüshalar	33
2.5.3. Eksik Nüshalar	34
2.6. Tahkikte Takip Edilen Yöntem	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN TAHLİLİ VE TEFSİR DEĞERİ

3.1. Eserin Değerlendirileceği Yorum Çerçevesi: İşârî Tefsirin Mahiyeti ve Sınırları	41
3.2. Kur'ân-Hikmet İlişkinin Kuruluş Biçimi ve Eserin Telif Çizgisi İçindeki Yeri	45
3.3. Eserin Tematik Yapısı ve Kavram Örgüsü	48
3.4. Âyet-Hikmet İlişkisinde Uygulanan Yorum Yöntemleri	52

3.4.1. Lafzî İktibas ve Zâhirî Anlam İlişkisine Dair Örnekler	52
3.4.2. Tefsir İstidlâli ve İ'tibar Yöntemine Dair Örnekler	56
3.4.3. Âyet Fâsıllarıyla Kurulan Fonetik Uyum ve Ezber Kolaylığı	63
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	67
EK-1: TERCÜME: İRFÂNÎ HİKMETLER	71
1. Tevbe Faslı	72
2. İhlas Faslı	76
3. İlim ve Âlimle İlgili Hususlar Faslı	79
4. Dünyada Züht Faslı	86
5. Tevekkül Faslı	94
6. Takvâ Faslı	98
7. Kader Faslı	100
8. Cihat Faslı	100
9. Allah'ın Şer'î Hükümlerdeki Hikmeti, Sırrı, Eşya Üzerindeki Kudreti Ve Azametine Dair Fasil	103
10. Muhabbet Faslı	114
11. Sülûk ve Sâlikler (Manevi Yolculuk) Faslı	116
12. Evliyanın Sıfatları Faslı	125
13. Mümin, Münafık ve Kafirlerin Sıfatları Faslı	128
14. Zikir Faslı	132
15. Övülen ve Yerilen Ahlâk Faslı	133
16. İşlerde İktisat Faslı	145
17. Sohbet Faslı	146
18. Hz. İbrahim, Hz. Ebu Bekir, Muhacir ve Ensar'ın Fazileti İle Bu Ümmetin Ve Mekke'nin Şerefine Dair Fasil	148
19. Çeşitli Konular Faslı	150
20. Anne Babaya İyilik, Çocuklar ve Aile ile İlgili Hususlar Faslı	152
EK-2: ARAPÇA TAHKİK	163
DİZİN	225

ÖN SÖZ

İslâm düşünce tarihinin en verimli dönemlerinden biri olan XVI. yüzyılda, Hindistan'dan Hicaz'a uzanan ilmî bir köprü kuran Ali el-Müttakî el-Hindî, hem muhaddis titizliği hem de sûfî derinliğiyle nassın ahlâkî ve irşâdî boyutuna yönelmiş müstesna bir şahsiyettir. Elinizdeki bu çalışma, Müttakî'nin şeriat ile hakikati Kur'ânî bir dil içinde telif etme çabasının dikkat çekici örneklerinden biri olan *el-Hikemü'l-İrfâniyye*'yi ilmî neşir ölçüleri içinde yeniden ortaya koyma ve tefsir disiplini açısından değerlendirme gayesinin bir sonucudur.

Bu tenkitli neşir ve inceleme çalışmasında, Ali el-Müttakî'nin âyetleri birer irşad ve hikmet kaynağı olarak okuma biçimi merkeze alınmıştır. Yazma nüshalar üzerinde yürütülen tahkik süreci, müellifin yalnızca derleyici bir isim olarak görülemeyeceğini; bilakis Kur'ânî hakikatleri sülûk ehli için muhtasar, yoğun ve tertipli bir dille yeniden ifade eden dikkat çekici bir müellif olduğunu daha açık biçimde göstermiştir. Bu sebeple çalışmada, metnin sadece tenkitli neşriyle yetinilmemiş; aynı zamanda eserin muhtevası, kaynak yapısı, tertibi ve tefsir değeri de ele alınmıştır.

Çalışmanın tahkik safhasında yazma eserlerin temini ve incelenmesi hususunda imkân sağlayan kütüphane kurumlarına ve çalışanlarına; bilhassa eserlere ulaşmam ve incelemelerim sırasında desteğini esirgemeyen Dr. Abdulcabbar Adıgüzel Hocama, eserin mukabelesinde katkı sunan Dr. Sariye el-Cundî Hocama, dinî ilimlere yönelmemde ve eğitim sürecimde büyük emeği bulunan Hasan Aydın Hocama ve ilmî yolculuğum boyunca teşviki, sabrı ve fedakârlığıyla daima yanımda olan kıymetli eşim Zeynep Polat Hanıma gönülden şükranlarımı arz ederim.

Temennim, Müttakî el-Hindî'nin hacim bakımından küçük, fakat muhteva bakımından derinlikli olan bu risâlesinin hem tefsir tarihine hem de Kur'ân merkezli irfânî mirasımıza dair yeni araştırmalara vesile olmasıdır. Bu çalışmanın, işârî tefsir telifleri üzerine yapılacak sonraki incelemeler için mütevazı da olsa bir katkı sağlamasını ümit ediyorum.

İdris POLAT-2026